

➤ Kohti perinteitä: LCMS:n virkateologisen profiilin kirkastuminen ekumeenisessa kontekstissa

Tiivistelmä

USA:n kaksi suurinta luterilaista kirkkoa ovat viime vuosikymmenien aikana lähentyneet muutamia muita kirkkoja, mutta samaan aikaan erkaantuneet yhä kauemmas toisistaan. Tämä näkyy selvästi, kun tarkastellaan käsitystä diakoneista, heidän virastaan ja heidän tehtävistään. Tässä artikkelissa tarkastelen nykytilannetta ja siihen johtanutta kehitystä Lutheran Church – Missouri Synod (LCMS) -kirkossa. Keskeinen kysymys on ollut, ovatko diakonit maallikoita vai ovatko he Kirkon yhden viran jäseniä. Samalla on mietitty sitä, mitä tapahtuu Ordinaatiossa. Kaiken takana on kysymys siitä, mikä on Raamatun ilmoittama kanta ja miten se ymmärretään luterilaisessa tunnustuksessa.

Avainsanat: diakonia, diakonian virka, diakonaatti, USA, luterilaiset kirkot, LCMS, Missouri-Synodi

Johdanto

Amerikan Yhdysvaltain luterilaisissa kirkoissa virkateologia on voimakkaasti kehittynyt viime vuosikymmeninä. Huolimatta paikallisten kirkkojen yhdistymisistä aikaisemmin varsin yhtenäisenä esiintyneet kirkot ovat eriytyneet toisistaan. Tämä ilmenee selkeästi diakonian viran ja tehtävien ymmärtämisessä. Prosessin aikana on noussut esiin näkemyksiä ja linjauksia, joiden tun-

nistaminen saattaisi helpottaa jäsentämään myös Suomessa vuosikymmeniä jatkunutta keskustelua diakonaatista.

Artikkelissani valotan kehitystä maassamme melko vähän tunnetun Lutheran Church – Missouri Synod (LCMS) -kirkkokunnan kautta. Tavoitteena on muodostaa kirkkokuntatason kuva LCMS:n viime vuosikymmenten virkakäsityksen kehittymisestä ja selkiytymisestä siltä osin mitä on nostettavissa esiin koskien diakoniaa ja diakonian virkaa. Oppikysymyksissä keskityn kolmeen näkökulmaan: viran kolmisäikeisyys, virkojen hierarkkisuus ja virkaan vihkiminen (ordinaatio). Tavoite edellyttää USA:n luterilaisen virkakeskustelun kuvaamista. Esitän myös huomioita globaaleista keskusteluista silloin, kun ne auttavat jäsentämään teemaa.

Esityksen yleisrakenne on lähderyhmäkohtaisesti kronologinen: puran dokumentit laatimisjärjestyksessä, jotta ajallisia liittyviä ekumeeniseen ja sisäluterilaiseen keskusteluun voidaan havainnoida. Yksittäisten dokumenttien analyysissa käytän systemaattisen sisällöllisen analyysin otetta, jossa tarkastelen yksittäisiä käsitteitä myös välittömässä lauseyhteydessä ja tekstin kontekstissa, hyödyntäen myös tekstile ilmeisiä ennakoedellytyksiä. Etsin sitä tarkoitusta, minkä kukin teksti itse itselleen antaa (ks. Jolkkonen, 2007). Lähdeaineistona käytän kirkkojen dokumentaatioita, kirjallisuutena ekumeenisen keskustelun aineistoa.

Aikaisemmissa tutkimuksissa LCMS:n virkateologia on jäänyt hyvin vähäiselle huomiolle maassamme. Esimerkiksi Risto Ahosen (1991, 80–81) analyysi USA:n luterilaisista kattaa kehityksen 1990-luvun alkuun asti mutta ohittaa LCMS:n pelkällä maininnalla. Malkavaara ei puolestaan mainitse Missouri-synodia kansainvälisen kehityksen kuvauksessaan (Malkavaara, 2015). Suomalaisessa diakonaattikeskustelussa on LCMS usein jäänyt huomiotta eikä sitä mainita julkaisuissa *Yhdessä kirkon virassa* (1997), *Palvelijoiksi vihityt* (2002) eikä myöskään Hietamäen (2019) analyysissa. Tämä herättää kysymyksen, johtuuko LCMS:n sivuun jääminen siitä, että sen ajattelu poikkeaa vahvasti nykyisestä luterilaisuuden valtavirrasta. Aihetta taustoittaa hieman artikkelini Caspar Zieglerin kirjasta (Ryökäs, 2019).

Ekumeenisen virkakeskustelun linjoja

Kysymys kirkon virasta on ollut vahvasti esillä ekumeenisissa keskusteluissa ja Kirkkojen maailmanneuvoston Faith and Order -komission (F&O) toi-

minnassa (vrt. *The Church: Towards a Common Vision*, 2013; Nordstokke, 2014). Sen hyväksymä asiakirja *Kaste, ehtoollinen, virka* (BEM, 1982), jota on luonnehdittu merkittävimmäksi ekumeenisen liikkeen tuottamaksi tekstiksi (Saarinen, 1994, 162), käsittelee diakoneja kahdesta näkökulmasta: osana kirkon virkaa ja erikseen pohtien diakonien tehtäviä.

BEM-asiakirjan mukaan diakonit korostavat toiminnallaan jumalanpalveluksen ja kristillisen palvelutyön keskinäistä riippuvuutta. Tehtävinä mainitaan niin jumalanpalveluksen tekstien lukeminen, saarnaaminen ja rukouksen johtaminen kuin opettaminen ja rakkaudenpalvelu sekä hallinnolliset tehtävät. (BEM, 1982, M31.) Samalla todetaan, että monissa kirkkoissa on epävarmuutta koskien diakonien viran perusteluja, asemaa ja tehtävää. Vaikka BEM ei annakaan selkeää kehotusta vihkiä diakonit virkaan (ordinoida), sen muotoilut ovat tälle myötämielisiä. Jatkokeskusteluille tärkeäksi on muodostunut kirkon viran kuvaus: piispa, pappi ja diakoni voivat olla osa samaa ja yhteistä kirkon virkaa. Ekumeenisessa työskentelyssä painotus on ollut viran kolmisäikeisyydessä ainakin tästä dokumentista alkaen (BEM, 1982, M22; Repo, 2015b, 21).

Käsitys viran kolmesta säikeestä on yleistynyt ja voidaan tunnistaa ainakin jossain määrin sekä Ruotsin (Biskop, präst och diakon i svenska kyrkan, 1990; Pädam, 2011, 59; Kyrkoordning, 2017) että Suomen evankelis-luterilaisesta kirkosta (Karttunen, 2015, 62). Toisaalta katolisessa kirkossa ei enää Vatikaanin toisessa kirkolliskokouksessa puhuttu kolmisäikeisestä virasta ”jumalallisen oikeuden” kategoriassa vaan vain virkana, joka on ammoisista ajoista hoidettu kolmijakoisesti (Repo, 2015a, 9). Kirkko-asiakirjassa keskeiseksi nousee kuitenkin diakonia kirkon ominaisuutena eikä diakonian virasta keskustella lainkaan (Hietamäki, 2019, 13–14).

Kolmisäikeinen virka on noussut esiin myös Porvoon yhteisen julkilausuman (1995, 26) ja kansainvälisen luterilais-ortodoksisen dialogin raportissa (2017). Jälkimmäisen yhteydessä nostettiin luterilaisena ordinaation ymmärryksenä esiin, ettei piispojen virkaan installointi ole uusi ordinaatio, koska kirkossa on vain yksi vihkimysvirka (”only one Office of Ordained Ministry”) (Hietamäki, 2019, 14; 2017 Common Statement, 8, kohta 32). Suomen evankelis-luterilaisen kirkon katolisen kirkon kanssa käymässä dialogissa kolmisäikeisyys oli samoin vahvasti mukana ja diakonien tehtäviksi kiteytetään julistamista, opettamista ja liturgisia tehtäviä (Kasvavaa yhteyttä, 2017, 94, kohta 215; Hietamäki, 2019, 16). Viran tehtävät ja kolmisäikeisyys ovat viime vuosien keskusteluteemoja.

Yhdysvaltain luterilaisuus

Luterilaisten kirkkojen kirjo on Yhdysvaltain liittovaltiossa jäsentynyt kolmeen merkittävään kansainväliseen ryhmittymään, jotka tunnetaan englanninkielisessä yhteydessä lyhenteinä CELS, ILC ja LWF. Suppein on tunnustuksellisten luterilaisten seurakuntien *Confessional Evangelical Lutheran Conference* (CELC), johon lukeutuu sikäläisistä synodeista kaksi, *Evangelical Lutheran Synod* (ELS) ja *Wisconsin Evangelical Lutheran Synod* (WELS) ja jonka seurakunnissa on alle 400 000 jäsentä.¹ Synodioiden oppikäsitystä leimaa konservatiivisuus.² Tähän ryhmittymään kuuluu esimerkiksi Suomen tunnustuksellinen luterilainen kirkko.

Toiseksi suurin luterilaisten kirkkokuntien ryhmittymä on *International Lutheran Council* (ILC), jonka jäsenistä USA:ssa vaikuttaa kolme. Virkateologian osalta merkittävä on vain näistä suurin kirkkokunta, sillä vuonna 1995 muodostettu *The Lutheran Ministerium & Synod – USA* (LMS-USA) -ryhmittymä on ”pieni”, ja ordinaatioon liittyvissä kysymyksissä puuttuu yksimielisyys.³ *The American Association of Lutheran Churches* (AALC) on sekin pieni (alle 20 000 jäsentä). Virkateologian kannalta olennaista on, että AALC on solminut partnerikirkkosopimuksen Lutheran Church – Missouri Synod, LCMS:n kanssa, jossa nämä tunnustavat toisensa erillisiksi mutta toistensa kanssa sidoksissa oleviksi kirkollisiksi toimintayksiköiksi⁴.

LCMS, joka tunnetaan nimikkeellään Missouri-synodi, on laaja kirkkokunta: jäseniä on noin kaksi miljoonaa⁵ ja pastoreita on vähän yli 6000 (Schubert ym., 2011). LCMS:n sisällä on vankka diakonissalaitoksiin pohjaava perintö. Vuonna 2018 kirkon listoilla oli aktiivisia diakonisseja 178 (kaikkiaan 306, *Convention Workbook*, 2019, 49) ja 178 lisensoitua maallikkodiakonia (*Licensed Lay Deacons*, LLD) (*Convention Workbook*, 2019, 78). Virkateologiassaan kirkkokunta on konservatiivinen. ILC:n johtoryhmän puheenjohtajana on Juhana Pohjola ja sen jäsenenä on mm. Suomen evankelisluterilainen Lähetyshiippakunta.

Suurimmalla luterilaisten kirkkojen ryhmittymällä, Luterilaisella maailmanliitolla (LML, LWF) on USA:ssa yksi, edellä mainittuja laajempi, jäsenkirkko: *Evangelical Lutheran Church in America* (ELCA). Sen kastettujen jäsenten määrä on suuruusluokkaa 3,3 miljoonaa (About, 2023). Luterilaisuudessa sen oppilinjaukset edustavat valtavirtaa ja se on ekumeenisesti aktiivinen toimija. Myös Suomen evankelis-luterilainen kirkko on LML:n jäsen.

Kuten jatkossa todentuu, edellä esitetty kirkkokuntien ryhmytyminen ilmenee myös kirkkokuntien tavassa ymmärtää diakonian virka. Mielenkiintoista on, että se ei kuitenkaan suoraan heijastu diakonisojien toimintaan, sillä heistä merkittävä osa on organisoitunut luterilaisten kirkkojen ja synodien rajat ylittävään Luterilaiseen diakonissaliittoon (Lutheran Deaconess Association, LDA, vuodesta 2018 Lutheran Diaconal Association). Sen johtavan hallintoelimen (”board of directors”) jäsenistä vuonna 2005 noin puolet lukeutui LCMS:iin ja puolet ELCA:aan (Olson, 2005, 309). Kaikkiaan LDA:ssa oli tuona vuonna 419 jäsentä ja LCMS:n omassa liitossa (Concordia Deaconess Conference) 73 jäsentä. LCMS:n virkateologian ratkaisujen taustana on lisäksi hyvä tiedostaa, että vain noin yhdessä prosentissa seurakunnista oli diakonissa (Olson, 2005, 322). Seurakuntadiakonisoja ei siten ole käytännössä lainkaan. LCMS:n diakonissat ovat listautuneet työntekijöinä ryhmään ”Ministers of Religion – Commissioned” (Olson, 2005, 318–319).

Missouri-synodin viimeaikaiset virkateologiset kannanotot

LCMS tunnetaan sekä suurimpana Luterilaisen maailmanliiton ulkopuolisena luterilaisena kirkkona että opillisesti konservatiivisena kirkkokuntana (Goesser, 1981; Lutheran, 2010; Schubert ym., 2011; Kuusiniemi, 2015, 24–28). Sen viime vuosikymmenten diakoneihin liittyvää virkateologista linjaa pystytään hahmottamaan kolmenlaisten dokumenttien avulla. Ensiksikin LCMS on auktorisoinut dokumentteja ja työryhmien mietintöjä, joissa samalla määritellään virkateologisia linjauksia. Toiseksi se on osallistunut muutamaani oppikeskusteluihin, joissa on päädytty yhteisiin ja virkateologiaa ilmentäviin dokumentteihin. Kolmanneksi Concordia-kustannustalo, joka on LCMS:n linjan virallinen kanava⁶, on julkaissut virkateologiaan liittyvää aineistoa.

Sen jälkeen, kun kirkkokunnan muutaman vuosikymmenen sisäinen ”valtataistelu” oli 1980-luvun alussa päättynyt konservatiivien voittoon (Burke, 2011; ks. myös Marty, 2011, xi; Kuusiniemi, 2015, 22–24), Missouri-synodi on julkaissut kaksi virka-asiakirjaa, teoreettisemman *The Ministry. Offices, Procedures and Nomenclature* (1981) ja käytännöllisemmän *Theology and Practice of “the Divine Call”* (2003). Lisäsävyjä tuo hieman myös LCMS:n vastaus BEM-dokumentin virkaosioon (Churches respond, 1987, 138–141), vaikkakaan ei naisen rooliin diakonian virassa.⁷ LCMS yhtyy linjaukseen sii-

tä, että diakonaatista vallitsee ”melkoista epävarmuutta” (BEM, 1982, M31; Churches respond, 1987, 139). Vuoden 2016 LCMS:n Konventiossa (kirjokolliskokouksessa) keskusteltiin virkateologiasta maallikkodiakonien tehtävien pohjalta (Convention Workbook, 2016, 4, 237). Tuorein virkakeskusteluun kantaa ottava dokumentti on *The Royal Priesthood. Identity and Mission* (2018). Se keskittyy maallikkouden kysymyksiin eikä mainitse diakoneita kuin kerran (The Royal Priesthood, 2018, 21).

LCMS:n varhaisempi dokumentti määrittelee viran Jumalan antamaksi mandaatiksi (Ministry, 1981, 13). Virka on yksi, mutta sillä on monia funktioita. Vain ”pastoraalisella viralla” (*the pastoral office, the office of the public ministry*) on kaikki kirkon viran funktiot, mutta muun viran (*ministry*) hoitajille voidaan delegoida erillisiä toimia (Ministry, 1981, 19). LCMS:n lausunto BEM-dokumentista tarkentaa, ettei ole periaatteellista estettä viran kolmisäikeiselle rakenteelle, mutta piispuus voi erota vain laajuuden tai asteen (*extend/degree*) vaan ei laadun osalta (Churches respond, 1987, 139). Lausunto painottaa myös kristittyjen kutsumista uskovien pappeteen (Churches respond, 1987, 138, 139). Henkilö, jolla on kutsu seurakunnalta, asetetaan ordinaatiossa juhlallisesti virkaansa (Ministry, 1981, 22).

Uudempi mietintö toteaa vastaavasti, että henkilön, joka on saanut ”sisäisen kutsun” (*inner call*), täytyy saada myös seurakunnalta kutsu virkaan, sillä kutsuja on kaksi, sisäinen ja seurakunnan antama. Seurakunta toimii ”Jumalan instrumenttina” virkaan kutsumisessa. Viran sisäisestä jakautumisesta dokumentissa todetaan, että luterilaisissa tunnustuskirjoissa rinnastetaan piispat ja papit. (Theology and Practice of “the Divine Call”, 2003, 12–13, 26, 30, 33.) Teksti ei tarkenna tätä rinnasteisuutta virkaan asettamisen näkökulmasta mutta määrittelee virkaan asettamisen ordinaatiota (vihkimystä): Sen kautta kirkko vahvistaa (*affirms*) julkisesti, että tietty mies (*man*) on asetettu (*placed*) virkaan ja on määrätty tietyn seurakunnan pastoriksi. Dokumentissa ei avata vahvistamisen dogmaattista merkitystä tai erityistä vaikutusta ja käyttää alotsikossaan rinnasteisina sanoja ”Ordination – Installation”. (Theology and Practice of “the Divine Call”, 2003, 36, 29; Olson, 2005, 439). Vihkiminen nähdään tässä ei-sakramentaalisena (vrt. Pohjola, 2014, 69, 176). Diakonit mainitaan vain viittauksessa Melanchthoniin, jonka mukaan oli ainoastaan inhimillisen järjestyksen asia, että diakonien maallikkovirat liitettiin varsinaisiin virkoihin, ”major orders of the sacred ministry” (Theology and Practice of “the Divine Call”, 2003, 12). Tässä voidaan niin haluttaessa nähdä perustelua

sille, että diakonian viran tulee olla maallikkovirka: kun naisen ei kuulu toimia kirkon julistajan virassa, diakonian virka ei voi siten olla osa varsinaista virkaa (*sacred ministry*).

Vuoden 2016 Konventiossa LCMS:n presidentti M.C. Harrison luonnehti ordinaatiota teknisenä toimintana: Oikea kutsu (*regular call*) sisällyttää ordinoitavan tutkimisen, seurakunnan kutsun (*call*), ja ordinaation, joka on kutsun vahvistus ja kirkon antama vihittävän tunnustaminen virkaan (*recognition*, Harrison, 2016, 4). Ordinaatio rinnastuu ordinoijan suorittamaan käten päällepanoon (Convention Workbook, 2016, 256). Tuorein dokumentaatio vahvistaa käsitystä ordinaatiosta inhimillisenä toimintana.⁸ On pääteltävissä, että ordinaatio (vihkimys) virkaan on tarkoitettu vain Sanan ja sakramenttien virkaan: ”Just as ordination consecrated a person to the Office of the Public Ministry...” (The Royal Priesthood, 2018, 25, 32, 35).

Diakonien aseman katsotaan olevan piispoja ja presbyteerejä (pappeja) alempi. Linjaus selvenee vuoden 2016 Konvention päätöksistä. Seurakuntien käytännöissä oli tapahtunut poikkeamia vuonna 1989 sovitusta lisensoitujen diakonien pelisäännöistä. Tässä yhteydessä ei ole mahdollista syventyä asian käsittelyn eri vaiheisiin⁹, mutta diakoneilla olisi ollut oikeus saarnata ja hoitaa sakramenteja vain hätä- tai poikkeustilanteissa (Convention Workbook, 2016, 238). Säännöksiä ei lähdetty lieventämään vaan edettiin kahdella tavalla. Yhtäältä pidettiin kiinni vuoden 1989 linjauksista ja diakonit luettiin edelleen maallikoihin (Convention Workbook, 2016, 4, 237). Toisaalta vakiintuneille lisensoituille diakoneille hahmotettiin lisäkoulutuksen kautta tie kirkon pastoraaliseen virkaan (Armbrust, 2018). Ratkaisussa heille muodostettiin erityinen ”Specific ministry pastor” (SMP) -nimike, joka rinnastui pastoraaliseen virkaan. Kuvauksen mukaan virka on täysi pastorin virka, ”pastors are fully pastors (de jure divino)”, mutta varsinaisen pastorin valvonnassa, ”under the supervision of a ’general pastor’ ... (de jure humano)” (Convention Workbook, 2016, 242–243, 250). Vuoden 2019 kesään mennessä jo 120 lisensoitua diakonia oli ordinoitu pastoriksi (Harrison, 2019, 68), siis valtaosa. Vuoden 2023 konventin asiakirjasta vahvistuu tulkinta siitä, että lisensoiduista maallikkodiakoneista on päätetty kokonaan siirtyä ordinoituihin erityisen viran haltijoihin (Today’s Business, 2023, 38). Diakoneille ei siten jää pastoraalisen viran roolia.

Diakonin virka (*ministry*) ei ole samanarvoinen Sanan ja sakramenttien viran kanssa. Vuoden 2016 päätöksillä tätä rakennetta ei muutettu. Diakonit ovat maallikoita, mutta lisensoituille diakoneille on avattu koulutuksen kaut-

ta reitti vihkimysvirkaan. Vuoden 2016 päätökset tehtiin heinäkuussa, vajaata kuukautta ennen ELCA:n kirkolliskokouksen viroista tekemiä ratkaisuja.

Missouri-synodin dialogit

Missouri-synodi ei ole Luterilaisen Maailmanliiton (LML, LWF) jäsen. Niinpä se ei ole sitoutuneesti mukana LML:n neuvotteluissa ja työpapereissa. Tämä ei estä mukanaoloa eri LML:n tai muiden yhteisöjen neuvotteluissa tarkkailijana. Episkopaalien kanssa käydyssä dialogikierroksessa (1969–1972) Lutheran Council in the USA:n jäsenkirkot – LCMS mukaan lukien – päätyivät suosittamaan toinen toisensa tunnustamista ja ehtoollisyhteyttä, mutta se ei toteutunut. Keskustelukierroksen jatkuessa 1976–1980 julkaistiin yhteinen lausuma auktoriteetista ja Raamatusta, johon LCMS ei enää katsonut voivansa yhtyä. (Lutheran–Episcopal Dialogue in the USA 1969–1999, 2023.) Sitten dialogikierros tuotti keskinäiseen yhteyteen tähtäävän dokumentin *Toward Full Communion* (1991), jota valmistelemissä keskusteluissa LCMS:n edustajat olivat mukana, mutta ei itse dokumentin osapuolena (Rush, 1995, 195–196). LCMS:n edustajat suhtautuivat myönteisesti itse dialogiin, koska se auttaa ymmärtämään paremmin ”sen totuuden, joka on opetettu Kirjoituksissa ja tunnustettu luterilaisissa tunnustuksissa” (Statement, 1991). Ilmaisun ”totuus” käyttö on syytä painaa mieleen.

LCMS pyrkii olemaan aktiivinen ekumeeninen toimija ja on keskustellut monen eri kirkkokunnan kanssa, esimerkiksi vuodesta 2010 Pohjois-Amerikan Anglikaanisen kirkon (ACNA) ja Kanadan luterilaisen kirkon (LOC) kanssa (On Closer Acquaintance, 2016, 4). Yleislinjauksena on asiakirja *Theological Dialogue with Other Christian Church Bodies* (2011). Se luettelee kahdenväliset dialogit roomalaiskatolisen, ortodoksisen, episkopaalisen ja reformoidun kirkon kanssa, mutta korostaa, että ekumeenisessa toiminnassa opillisten erojen ohittaminen pyrkimyksenä väkinäiseen yhteyteen on useasti johtanut joko näennäiseen yhteyteen tai todellisten erojen kieltämiseen. (Theological Dialogue with Other Christian Church Bodies, 2011, 1–2, 3.) LCMS seuraa aikaisempien vuosien (Todd, 2000, 279) linjauksiaan: Kristittyjen tulee pyrkiä kohti yhteyttä, mutta tätä ei saa tehdä niin, että erkaannutaan totuudesta.

Vuosiluvut on hyvä painaa mieleen. Vuoden 2011 dokumentti toteaa, että LCMS toimi aiemmin suhteellisen paljon yhdessä USA:n suurimman

luterilaisen kirkon (ELCA:n) ja sen edeltäjien kanssa. Hiljattain yhteistyön edellytykset ovat vähentyneet, ja yllättävästi muut kuin luterilaiset tahot ovat osoittautuneet olevan lähempänä kuin ELCA. Esimerkkinä mainittu ACNA syntyi vuonna 2009 vastareaktion liian liberaaleiksi koettuihin seksuaalietisiin linjauksiin (Theological Dialogue with Other Christian Church Bodies, 2011, 5–6). LCMS:n kanssa merkittäviksi yhdistäviksi tekijöiksi mainitaan Raamatun auktoriteetti ja perinteinen kristillinen ymmärrys seksuaalisuudesta ja avioliitosta. Roomalaiskatolinen kirkko puolestaan oli esittänyt toiveen keskusteluista naisten ordinaatiosta. Dokumentin mukaan katoliselta taholta tullut yhteydenotto on myönteinen asia, vaikka LCMS ei olekaan voinut liittyä moneen sekä ELCA:n että katolisen kirkon hyväksymään julkilausumaan – esimerkiksi *Yhteiseen julistukseen vanhurskauttamisopista*. Tavoitteena ei silti ole alttarin ja saarnatuolin yhteys vaan eri kristillisistä perinteistä tulevia kristittyjä yhdistävä julkilausuma. (Theological Dialogue with Other Christian Church Bodies, 2011, 5–6.) Dialogien tavoitteena voi siten olla täyden alttarin ja saarnatuolin yhteyden saavuttaminen, mutta silti myös alemman tason tavoite on mahdollinen.

Vuonna 2016 julkaistu väliraportti oppineuvotteluista ACNA:n kanssa näkee tehtäväkseen auttaa mukana olevia kirkkokuntia ymmärtämään toinen toistaan ja toimimaan resurssina yhteistyön päämäärän ja sisällön hahmottamisessa (On Closer Acquaintance, 2016, 3). Kysymyksen diakonaatista kerrotaan aktualisoituneen Kanadan kirkon avattua uudelleen diakonaatin ja pohdittavaksi tulee, mikä on Uuden testamentin mukaan diakonaatin olemus, ja miten se eroaa episkopaatista ja presbyteriaatista (On Closer Acquaintance, 2016, 7). Vaikka selkeitä opillisia linjauksia ei tehdä, on ilmeistä, että diakonaatti on noussut keskusteluprosessien aikana pohdittavaksi.

Tuoreen käännöksen viesti

Concordia-kustantamo on viime vuosina julkaisut varsinaisesti kolme kirjaa suoraan diakoniasta ja diakonin virasta (Weinstock, 2014). Kaksi ensimmäistä eivät ole tässä yhteydessä analyysille olennaisia, mutta sitä on viimeisin teos: käänös Caspar Zieglerin diakonaattia kirkon ensimmäisinä vuosisatoina käsittelevästä vuoden 1678 teoksesta. Voiko kuitenkin yli 400 vuotta vanhaa kirjaa pitää LCMS:n opilliselle linjalle edustavana vai tulisiko sitä tarkastella pelkästään historiallisena dokumenttina?

Perusteluja julkaisemiseen juuri nyt ei löydy esipuheesta, takakansitekstistä eikä tarjotusta muusta informaatiosta. Esipuhe tosin on presidentti Harrisonin kirjoittama.¹⁰ Käännöstä on täydennetty mittavalla alaviiteapparaatilla (yli 650 alaviitettä), jossa taustoitetaan henkilöitä ja käydään hieman myös oppikeskustelua.

Caspar Zieglerin (1621–1690) teoksen *Casparis Ziegleri de Diaconis et Diaconissis Veteris Ecclesiae Liber Commentarius* perusrakenteena on keskustelu katolisen kirkon kanonistien kanssa. Ziegler korostaa, että myös protestanttien mielestä kirkollisen viran sisällä on hierarkiaa. Virkahierarkia ei kuitenkaan ole jumalallisen säätämukseen perustuvaa, vaan eron papiston/vanhimmiston jäsenen (*elder*, lat.: *presbyter*)¹¹ ja piispan välillä määrittivät heidän työtehtävänsä (Ziegler, 2014, xix–xxii). Diakonit olivat vanhimmiston jäseniä alempia (Ziegler, 2014, xxxv, 234) ja tehtävät olivat rajattuja: itsenäisesti saarnaaminen ja ehtoollisen asettaminen ei ollut sallittua (Ziegler, 2014, 164, 168, 173–175).

Ziegler ei millään lailla kyseenalaista Apostolien tekojen 6. luvun roolia viran perustamistekstinä vaan korostaa Raamatun auktoriteettia ja apostolien esikuvallisuutta toimijoina: Apostolien toiminta oli pyhä esikuva ja asetettu ”for our imitation”, meidän seurattavaksemme (Ziegler, 2014, 62). Se sisältää jumalallisen normin, jonka avulla kaikkea toimintaa tulee mitata. Apostolit olivat erehtymättömiä (Ziegler, 2014, 218). Kirkko on myöhemmin voinut ja saanut täydentää Raamatun esimerkkejä. Esimerkiksi ordinaation käyttöä ei tarvitse kumota eikä Jumalan armo ole sidottu käten päällepanoon, mutta se voi yhä olla kirkon käytössä. (Ziegler, 2014, 122, 128.)

Zieglerin linjauksissa kirkon virkaan asettamisessa on selkeästi sekä jumalallisia että inhimillisiä puolia, joista jälkimmäinen painottuu. Ordinaatio ei itse synnytä kutsua (*does not cause the essence of the calling*) vaan selkeyttää kutsumisen virkaan (Ziegler, 2014, 121). Diakoni voi toimia tehtävässään myös vain määrääjän, koska diakoni ei saa ordinaatiossa lähtemättömyyttä merkkiä. Vihkimyksessä annettu tahdonilmaus on ordinoitavan oma muuttumaton lupaus (*irrevocable promise*) siitä, että haluaa pysyä kirkon virassa. Tämä lupaus on myös perustelu sille, ettei ordinaatiota toisteta. (Ziegler, 2014, 130–133.) Ordinaatio ei Zieglerillä lähde sen vaikutuksesta vaan yksilöstä.

Zieglerin linjaukset ovat selkeitä. Piispat ovat osa papistoa, mutta diakonit eivät ole pappeja, vain viranhaltijoita (*minister*). Raamattu on ehdoton

auktoriteetti ja apostolit erehtymättömiä. Kirkko kehittyi ajan mittaan ja loi menettelyjä, jotka täydensivät hyvällä tavalla Raamatun esikuvaa esimerkiksi virasta.

Missä määrin Zieglerin kirjan käännös sitten edustaa LCMS:n opillisia linjauksia? Tätä arvioitaessa ratkaisevaan rooliin nousevat havainnot mittavista alaviitteistä. Zieglerin kirjan tunnettu (Appold, 2006, 274–276; 2011) erityispiirre on tulkinta, että hänen mukaansa naisia voidaan ordinoida. Kun Ziegler toteaa, että varhaisessa kirkossa oli tiettyinä aikoina vahva näkemys naisten mahdollisuudesta ordinaatioon (Ziegler, 2014, 559), hän vain kuvaa menettelyä, josta itse myöhemmin ottaa etäisyyttä (Ziegler, 2014, 565). Tulkinnan merkitys korostuu käännöksen laajassa alaviitteessä (Ziegler, 2014, 539–540). Siinä tehdään ero jumalallisen järjestyksen (*divinely mandated*) mukaisen viran sekä inhimillisen järjestyksen (*humanly created, iure humano*) mukaisen ja Apostolien tekojen 6. luvussa kerrotun viran välillä. Ensiksi mainitussa ei ollut naisia ja Foibe (Room 16:1) oli jälkimmäisessä virassa. Myös myöhempi kommentti mainitsee naisten virkakysymyksen, tosin lyhyesti (Ziegler, 2014, 565).

Käännös ottaa kriittisesti kantaa Zieglerin tekstiin noin kymmenessä muussa kohden. Ne ovat useimmiten teknisiä huomautuksia, mutta muutamissa kohdin otetaan myös etäisyyttä opillisista näkemyksistä: Zieglerillä on nykyään vanhentuneena pidetty käsitys kielten rakenteiden universaalisuudesta, arveluttava versio yhdestä kanonista, sekä väärä korostus vapaudesta ohi Raamatun arvovallan (Ziegler, 2014, 359, 383, 500). Olennainen huomautus on erityisesti viittaus Zieglerin korostamaan apostolien arvovaltaan: alaviite huomauttaa, etteivät he olleet virheettömiä (Ziegler, 2014, 218).

Edellä esitetyn perusteella käy selväksi, että Zieglerin kirjan käännös on toimitettu nykyhetken lukijalle. Esipuhe on kirkkokunnan presidentiltä. Kirjan viiteapparaatti antaa tietoja teoksessa mainituista henkilöistä, tekstin ymmärtämiseksi olennaista taustatietoa jaetaan ja tekstissä esiintyviä virheellisyyskohtia korjataan. Taustalla vaikuttaa olevan ajatus, että muita kohtia kuin edellä esitettyjä ei tarvitse korjata tai kommentoida kriittisesti. Näin Zieglerin kirjan *käännöstä* on pidettävä sisällöllisesti harkittuna julkaisuna, joka voidaan ymmärtää LCMS:n opillisia linjauksia kuvaavana teoksena, kunhan sitä luetaan alaviitteitä myöten.¹²

Missouri-Synodin virkateologian päälinjoja

LCMS:n virkateologian perustana on edellä esitetyn mukaan se Jumalan Raamatussa ilmoittama totuus, joka on kuvattuna luterilaisissa tunnustuskirjoissa. Kirkot voivat pyrkiä yhteyteen, mutta eivät sitä kautta, että erkaanutaan jumalallisesta normista. Sanan ja sakramenttien virka (*the Office of the Public Ministry*) on Jumalan järjestys, mutta sen sisällä ei ole hierarkiaa piispan ja pastoreiden välillä: piispuus eroaa pappeudesta vain laajuuden tai asteen osalta. Kolmisäikeinen virka on mahdollinen, mutta ei jumalallinen järjestely. Diakonit eivät ole sanan ja sakramenttien virassa vaan he ovat maallikkoja, ja nimikkeen käyttö on jure humano -järjestely. Diakoni voi hätätilanteissa saarnata ja jakaa sakramenteja, mutta vain tällöin.

Kirkon virkaan ordinoidaan, mutta vihkimys on inhimillinen järjestely, jolla vahvistetaan kutsumus. Mitään erityistä ordinoitavan vahvistumista tai sakramentaalista vaikutusta ei siihen sisälly. Ordinoitavalle diakonille ei synny ”lähtemätöntä merkkiä”. Vihittäväällä on sisäinen kutsu virkaan mutta hänellä on myös seurakunnan kutsu. Hän antaa ordinaatiossa lupauksen, ja siksi ordinaatiota ei toisteta. Ordinaation lähtökohtana on yksilön toiminta ja tahto.

LCMS:n opillisen linjan esittelyssä on ollut jännite, joka ei helposti käy ilmi: Ziegler käsittelee ordinaatiota puhuen koko ajan diakonien ordinaatiosta. Kirjan lukuisissa kommentteissa ei anneta eriävää mielipidettä tähän. Toisaalta vuoden 2018 julkaisussa (*The Royal Priesthood*, 2018) korostui, että vain kirkon yhteen virkaan vihitään. Olisiko kysymys siis muuttuneesta linjasta?

On syytä huomata kaksi seikkaa. Yhtäältä Zieglerin ja LCMS:n dokumentaatiossa ordinaatio ei ole luonteeltaan sakramentaalinen: se ei välitä mitään erityistä jumalallista tai Pyhän Hengen suomaa voimaa tai taitoa vihittäville. Kyse on inhimillisestä järjestelystä, jossa kirkko (seurakunta) julkisesti ilmaisee tietyn henkilön hyväksymisen ja valtuutuksen virkaan. Poikkeustapauksissa ja väliaikaisesti ordinaatiota ei edes vaadita (Ziegler, 2014, 122). Toisaalta kirkon käytännöstä ei välttämättä voi tehdä johtopäätöstä periaatteellisesta linjasta. Vuoden 2016 Konvention dokumentaatiossa esitetään työryhmän vastaus kysymykseen, tulisiko kaikki diakonit vihkiä virkaan. Vastauksen mukaan on *käytännön* syitä, miksi työryhmä ei suosittele tätä: diakonin viran sisällön määrittely on epämääräinen, mikä olisi ero pastoraalisesta virasta ja miten naisten asema ratkaistaisiin? Periaatteessa asiaa pystyi harkitsemaan.¹³

Kun muutama vuosi tämän jälkeen julkaistiin kannanotto maallikkoudesta, siinä korostettiin, että vain sanan ja sakramenttien virkaan ordinoidaan. Tämä on hyvä ymmärtää kirkon linjan kuvauksena, ei periaatteellisena kannanottona. Ordinaatio on kirkon sisäinen hallinnollinen tapa kertoa, kenellä on täydet oikeudet toimia kirkon virassa. Kyseisessä virassa saa hoitaa viran kaikkia tehtäviä, mutta sen funktioita voivat hoitaa erikseen sovittaessa myös muut, esimerkiksi diakonit. Rajatapauksen ovat muodostaneet lisensoidut diakonit. Diakonien viran (*ministry*) sisältö on se osa pastoraalisen viran funktiosta, joka on annettu näille työntekijöille.

ELCA:n opillinen linja

Hieman lisävaloa LCMS:n virkakeskustelulle saa tarkastelemalla muuta USA:n luterilaista virkakeskustelua. *Evangelical Lutheran Church in America* (ELCA) muodostettiin vasta 1.1.1988, kun *The American Lutheran Church* (ALC), *The Lutheran Church in America* (LCA) ja *The Association of Evangelical Lutheran Churches* (AELC) yhdistyivät. AELC oli vähän tätä ennen erkaantunut Missouri-synodista sen jyrkän Raamatun inspiraatio-opin vuoksi (Wood, 2017, 587). Vuonna 1999 ELCA hyväksyi apostolista suksessiota koskevan kannanoton, johon sisältyi hyväksyvä linjaus piispojen kättenpäällepanemisen merkityksestä. Tämä johti täyteen ehtoollisyhteyteen episkopaalien kanssa (*Episcopal Church Adopts Full Communion with ELCA*, 2000) mutta sittemmin lähes tuhannen seurakunnan irrottautumiseen omaksi *Lutheran Congregations in Mission for Christ* (LCMC) -ryhmittymäksi (Wood, 2017, 588; LCMC History, 2023). Vuoden 2009 määrääenemmistöpäätös seksuaalivähemmistöön lukeutuvien ordinoinnin mahdollisuudesta johti nyt reilut 400 seurakuntaa kattavan *North American Lutheran Church* (NALC) perustamiseen (Wood, 2017, 588; North American Lutheran Church, 2023). Raamatun auktoriteetti, virkateologia ja edelliseen yhdistyvä seksuaalisuus ovat olleet luterilaisuutta jakavia.

ELCA katsoo, että eri kirkkokunnilla on mahdollisuus yhteyteen, vaikka toinen osapuoli ei hyväksyisikään luterilaisia tunnustuskirjoja oppipohjaiseen (Wood, 2017, 592). Kirkko itse luettelee ehtoollisyhteyden kirkkoina esimerkiksi Anglikaanisen kirkon, Metodistit ja Reformoidun kirkon (ELCA, 2023a). Onkin johdonmukaista, että USA:n roomalaiskatolinen kirkko on dialogissa ELCA:n kanssa (Wood, 2017, 587). Noin 50-vuotinen keskusteluyhteys tuotti vuonna 2015 kirkkoa, virkaa ja ehtoollista käsittelevän asiakirjan *Declaration on*

the Way: Church, Ministry, and Eucharist (DotW, 2015; ELCA, 2023a). Sen tavoite poikkeaa LCMS:n ajattelusta: pyrkimys on löytää tie molemminpuoliseen hyväksyntään ja yhteyteen (Wood, 2017, 560; Declaration on the Way, 2015, 73–120, luku IV). Tavoitteen vuoksi on merkittävää, että dokumentissa mainitaan erikseen katolinen käsitys hierarkkisesta pappeudesta, joka erottelee myös olemuksellisesti (*essentially*) eikä vain asteen (*degree*) perusteella. Merkittäviä yhtymäkohtia nähdään myös käsityksessä ordinaation sakramentaalisuudesta. Naispappeudesta ja paaviudesta esitetään yhteyttä etsivä linjaus. (Declaration on the Way, 2015, 97–98, 99–100, 100–102, 107–111.) Kaikissa näissä kohdin lienee ilmeistä, että LCMS edustaisi ELCA:sta poikkeavaa kantaa.

Kun DotW-dokumentti oli ELCA:n kirkolliskokouksen (*Churchwide Assembly*) esityslistalla 9.8.2016, sen välittömässä läheisyydessä oli toinen, näennäisesti edellisestä riippumaton asia: uudistus diakoneihin liittyvissä nimikkeissä. Kuten Hietämäki on kuvannut, ELCA:n kirkolliskokous päätyi muuttamaan nimikkeeksi ”Sanan ja palvelun virka” (*Ministry of Word and Service*), joka ymmärrettiin rinnasteiseksi ELCA:n ”Sanan ja sakramentin viralle” (Recommendation, 2016, 1; Austin ym., 2016, 19; Keffer & Williams, 2019, 129; Hietämäki, 2019, 19). Tässä yhteydessä poistettiin ”maallikkous” mainitun työntekijäryhmän nimikkeestä.¹⁴ Vuoden 2019 kirkolliskokous tarkensi päätöksen hyväksymällä diakonien vihkimyskaavan käyttöönoton 1.1.2020 alkaen: nyt käytettiin jo termiä ordinaatio (ELCA, 2023b; Brandsrud ym., 2019, 17).

ELCA:n päätös on linjaus, jossa diakonien yhteydestä poistetaan (vuonna 2016) termi ”maallikko” ja siirrytään (vuonna 2019) johdonmukaiseen puheeseen ordinaatiosta (Brandsrud ym., 2019, 17). Tämä puolestaan sopii yhteen DotW-dokumentin yhteyspyrkimysten kanssa. On syytä huomata, että LCMS oli selkeästi linjannut diakonin viran lukeutuvan maallikoille vuonna 2016 vajaata kuukautta ennen ELCA:n antamaa DotW:n hyväksyntää ja päätöstä diakonien ”maallikko”-statuksen poistosta.

Ajotukset

Edellä esitettyä taustaa vasten on lopulta hyvin valaiseva Zieglerin teoksen takakansiteksti (Ziegler, 2014). Sen mukaan kirja käsittelee armeliaisuuden historiaa, luterilaisen tunnustuksen taustoja, syitä reformaatioon ja luterilaisuuden kontekstia. Sisällön kuvailu ei edes mainitse kirjan otsikon teemaa, diakonaattia, vaan viidestä lauseesta neljä painottaa jotain muuta: luterilaisuutta ja reformaatiota.

Asiakirjojen ajoitus aukeaa tätä kautta. Vaikka osa voi tietysti olla sattumaakin tai liittyä kirkkokunnan muuhun keskusteluun (esittely Olson, 2005, 438–443), on mahdollista nähdä rinnakkaisuutta ainakin kolmessa yhteydessä. Ensiksi: kun pitkään valmisteltu BEM-dokumentti hyväksyttiin vuonna 1982, LCMS oli edellisenä vuonna julkaissut asiakirjansa *The Ministry. Offices, Procedures and Nomenclature* (1981). Viimeksi mainittu korosti viran jumalallista alkuperää mutta katsoi viran sisäisen rakenteen olevan järjestelykysymys.

Toiseksi Zieglerin kirja julkaistiin aikana, jolloin Missouri-synodi pohti erityisesti maallikkouden teologiaa, sillä maallikkoasiakirjaa *The Royal Priesthood* (2018) valmisteltiin vuodesta 2007. Myös maallikkodiakonien kuvausta ja teologista ymmärrystä pohdittiin kirkon sisällä, sillä kysymystä diakonien tehtävistä ja roolista oli käsitelty Synodeissa vuosina 2007, 2010 ja 2013, johtuen linjauksiin vuonna 2016 (*Convention Workbook*, 2016, 237). Anglikaanisen kirkon kanssa oli keskusteltu oppikysymyksistä vuodesta 2010 alkaen. Faith and Order -komissio keskusteli samaan aikaan kirkon ymmärtämisestä ja kolmisäikeisestä virasta liittyen *Kirkko*-asiakirjaan (*Church: Towards a Common Vision*, 2013). Nämä eivät kuitenkaan tule yhtä lähelle kuin USA:n suurimman luterilaisen kirkon ELCA:n toiminta. Se mietti Roomalaiskatoლის kirkon kanssa mahdollisuuksia löytää syvän tason yhteys – prosessista syntyi sittemmin dokumentti *Declaration on the Way* (2015).

Kolmanneksi: Samaan yhteyteen liittyi läheisesti diakonien kohdalla ”maallikko”-termin poistaminen ELCA:n ordinaation yhteydestä. Periaatepäätös muutoksesta tehtiin 2016 ja se toteutettiin kirkolliskokouksen päätöksellä 2019. Kyseisiin vuosiin sijoittuu sekä LCMS:n lisensoitujen diakonien viran kehittäminen että dokumentti *The Royal Priesthood* (2018), joka korostaa maallikkoutta ja vain sanan virkaan ordinoimista.

Kaiken kaikkiaan suoranaista kytköstä muiden kirkkokuntien dokumenttien ja LCMS:n välille ei pysty osoittamaan, mutta ajallinen rinnasteisuus on selvä. Luterilainen LCMS profiloitui monilla lausumillaan suhteessa eku-meeniseen keskusteluun ja erityisesti ELCA:n linjauksiin.

Virkateologian kehittyminen

Carl E. Braatenin luokittelun mukaisesti voi kuvata Missouri-Synodin virkateologiaa nk. transferenssiteorian suuntaiseksi ja se seuraa tällöin mm. C.F.W.

Waltheria.¹⁵ Itse viran olemassaolo on jumalallinen järjestys, mutta ordinaation perusta on inhimillinen. Vanhimmiston ja piispojien välillä ei ole mitään jumalallisen järjestyksen määräämää arvojärjestystä vaan he ovat samantavoisia. Virkaan valinnan suorittaa ensisijassa seurakunta eikä vihkimyksessä välity erityistä voimaa toisilta virassa olevilta. Virkaan sopiva henkilö ei tule papiksi ordinaation vaan kutsumisen kautta. Kirkon virka ei ole tällä hetkellä kolmijakoinen (piispa, pappi, diakoni), mutta itse virka on Jumalalta ja organisoitavissa eri tavoin. Ordinaatio ei ole sakramentaalinen eikä anna varsinaista kutsumusta vaan se vahvistaa henkilön kutsumuksen. Diakonin viran tehtävät ovat alun perin olleet yhden ja saman viran sisällä, mutta ne organisoitiin erilliseksi palvelun viraksi, joka on maallikkovirka. Maallikoille mahdollisten tehtävien luetteloon kuuluu lisensoiduilla diakoneilla saarnaaminen ja sakramenteista huolehtiminen pastorin avustajana. Nyt esitetty kokonaisuus vastaa sitä, mikä Toddin (2000, 260) mukaan erottaa LCMS:n muista kirkoista: ”ministry, women, scripture and church polity”. Kaikenkattavana kysymyksenä taustalla on kysymys auktoriteetista.

Ekumeenisen kehityksen ja erityisesti USA:n luterilaisuuden tarkastelu on osoittanut, että LCMS:n virkateologinen linja kehittyi ja kärjistyi vuosituhannen vaihteessa. Prosessi liittyi USA:n suurimman luterilaisen kirkon (ELCA) linjauksiin suoraan ja linkittyi myös muihin kirkkokuntiin sekä ekumeeniseen keskusteluun. LCMS pyrkii seuraamaan paitsi varhaisen kirkon esikuvia myös varhaiselle luterilaisuudelle tyypillisiksi katsottuja linjauksia. Virkateologian taustalta nousee esiin tiukka uskollisuus Raamatulle ja sen tulkintamallille, apostoliselle ajalle ja luterilaisen tunnustuksen perinteiselle ymmärtämistavalle. Kysymys ordinaation merkityksestä ja sen sakramentaalisuudesta on vettä jakava. Eri tavoin aktualisoituu, millä tavalla tulee määritellä yhteyden ja yhteisen ehtoollispöydän edellytykset. Diakonin tehtävien lukeminen maallikoille painottuu. Edellä esitetyn valossa LCMS:n virkateologinen profiili näyttää kirkastuneen ekumeenisessa kontekstissa. Siinä missä ELCA on siirtynyt vihkimyksen merkityksen painottamisen ja diakonien ja pappien yhteisen viran suuntaan, Missouri-synodi on päätyvässä diakonien maallikkouteen ja viran funktionaaliseen, *iure humano* -ymmärtämiseen. Kehityksen myötä lukittui luterilaisuuden sisäinen virkateologinen linjajako yhä tiukemmin.

Alaviitteet

- 1 ELS: jäseniä 2013 vähän yli 3000. Report, 2014, 188. WELS; jäseniä 2019 noin 344 000. Your Gifts, 2022.
- 2 CELC:n historiasta ja virkakäsityksestä Herrmann, 1999, jäsenkirkot: <https://celc.info/membership/member-churches/> – Viitattu 10.1.2023. WELS:n historiasta: Braun, 2000, oppilinjauksista Brug, 2013, kirkko- ja virkakäsityksestä: <https://wels.net/about-wels/what-we-believe/doctrinal-statements/church-and-ministry/> – Viitattu 10.1.2023.
- 3 Denominaation verkkosivuilla ei ilmoiteta jäsenmäärää. ILC:n mukaan neljä seurakuntaa muodostaa LMS-USA:n. <https://ilc-online.org/members/north-america/u-s-a/> – Viitattu 10.1.2023. Opillinen linja <http://www.lmsusa.org> – Viitattu 10.1.2023.
- 4 <https://www.taalc.org/inter-church-relations> – Viitattu 10.1.2023.
- 5 https://ilc-online.org/members/north-america/usa_lcms/ – Viitattu 5.3.2023.
- 6 Julkaisutalon linjaus, ”Mission statement”: ”Concordia Publishing House is the publishing arm of The Lutheran Church—Missouri Synod.” <https://about.cph.org/who-we-are.html> – Viitattu 10.1.2023.
- 7 Diakonian viran on yleisesti mielletty olevan eri asia kuin pappisvirka. Naisten mahdolltomuuteen toimia pappisvirassa on otettu erikseen kantaa vuosien varrella, esimerkiksi LCMS:n presidentti Harrisonin kirjeessä Japanin luterilaiselle kirkolle 9.7.2021 (Harrison calls, 2021). Harrisonin myös toimittama esseekokoelma ”Women Pastors?” (2012) ei suoranaisesti keskustelee ordinaation luonteesta. Sen esipuhe toteaa yleisluonteisesti, etteivät kirjaan kirjoittaneiden väitteet ole kaikki hyväksyttäviä: Harrison & Pless, 2012, 8.
- 8 Roomalaiskatolisen kirkon ja ILC:n välisen oppineuvottelujen raportti määrittää LCMS:n ordinaatiokäsityksen: välttämätön kirkollisena (*ecclesiastical*) mutta ei jumalallisena (*dominical*). Final, 2021, 44.
- 9 LCMS:n lisensoitujen diakonien asema ja sen kehittäminen vaikuttaa pohjautuvan sekä käytännöllisiin että opillisiin linjauksiin. Historiaa kuvaa Armbrust (2018), ja olennainen on vuoden 1989 Konvention päätöslauselma 3-05B (Convention Proceedings, 1989, 111–114). Nimike ”deacon” oli otettu viralliseen käyttöön 1989 (Olson, 2005, 439). Aiheesta olisi mahdollista laatia erillisselvitys.
- 10 Esimerkiksi Olsonin kirjassa ei ole vastavaa esipuhetta.
- 11 Presbyteros/presbyter-sana on melkein aina käännetty ”elder”. Esipuheessa ja käännöksen alaviitteessä tähän kiinnitetäänkin huomiota (Ziegler, 2014, xi, xx, n23).
- 12 Kirjoittaja osoittaa, että osa Zieglerin teoksen sitaateista pohjautuu varhaiskeskiaikaisiin epäperäisiin lähteisiin. Tällaisiin kohtiin ei ole liitetty kommenttia.
- 13 Conventio, 2016, 257, vastauksena kysymykseen Q7: ”Establishing an ordained diaconate is a theoretical option that the LCMS could pursue, and the task force considered this.” Vastaava linjaus jo edellä: Churches respond, 1987, 139, kohta 6.
- 14 Toteutettu muutos on yksilöitynä kirkolliskokouksen (sektio V) dokumentissa 5d, ja DotW:hen liittyvät muutokset dokumentissa 5f: <https://www.elca.org/Resources/Churchwide-Assembly#2016> – Viitattu 14.3.2023.
- 15 Braaten, 1999, 126–127. C.F.W. Walther oli Missouri-Synodin ensimmäinen presidentti. Hänen kirkko- ja virkateologiansa hyväksyttiin Konventiossa 2001: <https://files.lcms.org/dl/f/C21C5BD3-C723-4D1A-90A9-A806056B7F2B> – Viitattu 10.3.2023. Oppilinjauksista tuore käännös Walther, 2012.

Lähteet ja kirjallisuus

- About (2023). <https://www.elca.org/About> – Viitattu 5.3.2023.
- Ahonen, R. (1991). *Diakonaatin uudistus*. Diakonian viran kehittäminen Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa ja muissa luterilaisissa kirkoissa. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Appold, K. G. (2006). Frauen im frühneuzzeitlichen Luthertum: Kirchliche Ämter und die Frage der Ordination. *Zeitschrift für Theologie und Kirche*, 103(2), 253–279. <https://doi.org/10.1628/004435406777632147>
- Appold, K. (2011). “Ziegler, Caspar”. – *Religion past and present*. http://dx.doi.org/10.1163/1877-5888_rpp_SIM_026519 – Viitattu 10.1.2023.
- Armbrust, K. (2018). FAQs provide ‘Update on licensed lay deacons’. – *Reporter*. Official Newspaper of the Lutheran Church – Missouri Synod. 21.2.2018. <https://reporter.lcms.org/2018/faqs-provide-update-licensed-lay-deacons/#> – Viitattu 8.3.2023.
- Austin, C., Boriac, R., Brandsrud, M., Strybis, E. (2016). ELCA assembly marked by unity. *LivingLutheran*, September 2016. <https://www.livinglutheran.org/issues/> – Viitattu 14.3.2023. 14–23.
- BEM (1982). *Baptism, Eucharist and Ministry*. Faith and Order Paper no. 111. Geneva: WCC.
- Biskop, präst och diakon i svenska kyrkan* (1990). Ett biskopsbrev om kyrkans ämbete. Biskopsmötet 1990.
- Braaten, C. E. (1999). The special ministry of the ordained. – C. E. Braaten & R. W. Jenson (toim.), *Marks of the Body of Christ*. Grand Rapids: Eerdmans. 123–136.
- Brandsrud, M., Potter, J., Strybis, E. (2019). “We are church”. 2019 Churchwide Assembly makes historic decisions. *LivingLutheran*, September/October 2019. <https://www.livinglutheran.org/issues/> – Viitattu 14.3.2023. 14–23.
- Braun, J. A. (2000). *Together in Christ: A history of the Wisconsin Evangelical Lutheran Synod*. Milwaukee: Northwestern.
- Brug, J. F. (2013). Review article: The church and the office of the ministry, by C. F. W. Walther. *Wisconsin Lutheran Quarterly*, 110(2), 99–113.
- Burke, J. C. (2011). *Power, politics, and the Missouri Synod: A conflict that changed American Christianity*. Minneapolis: Fortress.
- The Church: Towards a Common Vision* (2013). Faith and Order Paper No. 214. Geneva: WCC.
- Churches Respond to BEM* (1987). Official responses to the “Baptism, Eucharist and Ministry” text. Vol. III, Max Thurian (toim.). Faith and Order Paper 135. Geneva: WCC.
- Convention Proceedings* (1989). 57th Regular Convention, The Lutheran Church – Missouri Synod, Wichita, Kansas, July 7–14, 1989. <https://files.lcms.org/file/preview/8D40E61A-C77F-4411-8184-0D4F3AFD1BA2> – Viitattu 8.3.2023.
- Convention Workbook* (2016). Reports and Overtures 2016. 66th Regular Convention. The Lutheran Church – Missouri Synod. Milwaukee, Wis. July 9–14, 2016. <https://files.lcms.org/folder/A46EF70D-D4E2-4602-BD19-CDD50167FBEB> – Viitattu 10.1.2023.
- Convention Workbook* (2019). Reports and Overtures 2019. 67th Regular Convention. The Lutheran Church – Missouri Synod. Tampa, FL. July 20–25, 2019. <https://files.lcms.org/folder/E6FBDDE6-BE45-41D6-8869-4D357509A672> – Viitattu 10.1.2023.
- Declaration on the Way. Church, Ministry and Eucharist* (2015). Committee on Ecumenical and interreligious Affairs United States Conference of Catholic Bishops. Evangelical Lutheran Church in America. Minneapolis: Augsburg Fortress.
- ELCA (2023a). Ecumenical and Inter-Religious Relations. <https://elca.org/Faith/Ecumenical-and-Inter-Religious-Relations> – Viitattu 10.1.2023.

- ELCA (2023b). Resources. <https://search.elca.org/Pages/ResourceResults.aspx?k=ordination> – Viitattu 10.3.2023.
- Episcopal Church Adopts Full Communion with ELCA (2000). *News and Events*. <https://www.elca.org/News-and-Events/3931> – Viitattu 10.1.2023. [Tiedote].
- Final Report of the Theological Conversations between ILC and RCC (2021). *Lutheran Theological Review* 33 (2021), 10–45.
- From Conflict to Communion* (2012). Lutheran-Catholic Common Commemoration of the Reformation in 2017. Report of the Lutheran-Roman Catholic Commission on Unity. Leipzig: Evangelische Verlaganstalt, Bonifatius.
- Goesser, R. J. (1981). The Lutheran experience in America. – W. H. Petersen & R. J. Goesser, *Traditions transplanted*. The story of Anglican and Lutheran churches in America. Cincinnati, Ohio: Forward. 1–23.
- Harrison, M. C. (2016). President's Report. – *Convention*, 2016, 1–6.
- Harrison, M. C. (2019). President's Report, Part 3. – *Convention Proceedings* 2019. 67th Regular Convention. The Lutheran Church – Missouri Synod. Tampa, FL. July 20–25, 2019. <https://files.lcms.org/folder/D2AA6280-0FD5-4E0F-A74A-BA9D38607D81> – Viitattu 9.3.2023. 67–69.
- Harrison calls JLC to repentance (2021). *Statements & Letters*. <https://reporter.lcms.org/2021/harrison-calls-jlc-to-repentance/> – Viitattu 8.1.2023.
- Harrison, M. C. & Pless, J. T. (2012). Preface. – M. C. Harrison, J. T. Pless (toim.), *Women Pastors? The Ordination of women in Biblical Lutheran Perspective*. A Collection of essays. Saint Louis: Concordia. 7–9.
- Herrmann, G. (2019). The Theological Development of the WELS with Particular Reference to its Doctrine of the Ministry. – *Wisconsin Lutheran Quarterly*, 96(2), 103–121.
- Hietämäki, M. (2019). *Selvitys diakonian viran uudistusprosessin tilasta 2019*. <https://evl.fi/documents/1327140/38205823/Selvitys+diakonian+viran+uudistusprosessin+tilasta+2019.pdf/f933a79c-1515-0be5-da32-51ab709081b3?t=1572266367000> – Viitattu 10.1.2023.
- Introduction to LMS-USA*. (s.a.). <http://www.lmsusa.org/index.htm> – Viitattu 10.1.2023.
- Jolkkonen, J. (2007). *Systemaattinen analyysi tutkimusmetodina*. Joensuu: Joensuun yliopiston teologinen tiedekunta.
- 2017 Common Statement (2017), 2017 Common Statement, The Mystery of the Church: F. Ordained Ministry/Priesthood. 17th Plenary Session of the Lutheran-Orthodox Joint Theological Commission Helsinki, Finland, 7-14 November 2017. https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/2019/documents/helsinki_2017_common_statement_17th_plenary_session_of_the_lutheran-orthodox_dialogue_commission.pdf
- Karttunen, T. (2015). The Lutheran theology of ordained ministry in the Finnish Context, Lutheran-Roman Catholic theological dialogue in Finland, Järvenpää, 27th May 2015. *Reseptio* 2/2015, 55–65.
- Kasvavaa yhteyttä. Julistus kirkosta, eukaristiasta ja virasta* (2017). Suomalaisen luterilais-katolisen dialogikomission raportti. Helsinki: Suomen evankelis-luterilainen kirkko, Katolinen kirkko Suomessa.
- Keffer, A., Williams, E. L. (2019). Diaconates – the Lutheran experience. – D. Michael Jackson (toim), *The Diaconate in ecumenical perspective: Ecclesiology, liturgy and practice*. Durham: Sacristy. 113–131.
- Kuusiniemi, K. (2015). *The voice of Confessionalism and Inter-Lutheran relations*. The Influence of the Missouri Synod in the Baltic and Ingrian Lutheran Churches, 1991–2001. Helsinki: Helsingin yliopisto. [Väitöskirja.]
- Kyrkoordning* 2017-01-01 (2017). Upsala: Svenska kyrkan.
- LCMC History (2023). *LCMC History*. <https://www.lcmc.net/history> – Viitattu 10.1.2023.

- Lutheran Church—Missouri Synod (2010). *Encyclopædia Britannica*, 23 Sep. 2010. <http://academic.eb.com.ezproxy.uef.fi:2048/levels/collegiate/article/Lutheran-ChurchMissouri-Synod/49435> – Viitattu 21.7.2017.
- Lutheran-Episcopal dialogue in the USA 1969–1999* (2023). <https://iarccum.org/org/?o=366> – Viitattu 7.1.2023.
- Malkavaara, M. (2015). *Diakonia ja diakonivirka*. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 26. Kirkko ja toiminta. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Marty, M. E. (2011). Foreword. – Burkee, 2010, vii–xi.
- The Ministry. Offices, Procedures and Nomenclature* (1981). A Report of the Commission on Theology and Church Relations of The Lutheran Church—Missouri Synod. September 1981. <http://files.lcms.org/api/download/file/F3B6A80C-20AA-40CE-B19E-EFC61CB115E3%20> – Viitattu 10.1.2023.
- Nordstokke, K. (2014). Diakonia and diaconate in the World Council of Churches. *International Journal for the Study of the Christian Church*, 13(4), 286–299. <https://doi.org/10.1080/1474225x.2013.867653>
- North American Lutheran Church (2023). *North American Lutheran Church*. <https://thenalc.org/> – Viitattu 10.3.2023.
- Olson, J. E. (2005). *Deacons and Diaconesses through the Centuries*. Revised Edition of One Ministry, Many Roles. Revised Edition. Saint Louis: Concordia.
- On Closer Acquaintance* (2016). An Interim Report. <https://www.canadianlutheran.ca/wp-content/uploads/2016/02/On-Closer-Acquaintance.pdf> – Viitattu 10.1.2023.
- Palvelijoiksi vihityt* (2002). Helsinki: Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto.
- Pohjola, J. (2014). *Kutsuminen, siunaaminen ja läbättäminen*. Ordinaatiokaavojen käsitys pappisvihkimyksestä ja -virasta Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa 1963–2003. (Väitöskirja, Helsingin yliopisto).
- Porvoon yhteinen julkilausuma* (2015). The Porvoon Common Statement. 2. Laitos, ussittu suomennos. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Pädam, T. (2011). *Ordination of Deacons in the Churches of the Porvoo Communion*. A Comparative Investigation in Ecclesiology. Uppsala/Tallinn: Kirjastus TP.
- Recommendation: Constitutional Amendments Related to a Roster of Ministry of Word and Service* (2016). Churchwide Assembly, Section V: Recommendations of the Church Council, 05b. <https://www.elca.org/Resources/Churchwide-Assembly#2016> – Viitattu 14.3.2023.
- Repo, M. (2015a). Piispanvirka kirkon apostolisessa missiossa. *Resepti* 1/2015, 7–14.
- Repo, M. (2015b). Luterilais-anglikaaniset oppikeskustelut ja kysymys piispan virasta. *Resepti* 1/2015, 15–27.
- Report of the 97th Annual Convention of the Evangelical Lutheran Synod* (2014). Mankato, Minnesota, June 15–18, 2014. Essayist The Rev. Thomas Rank, Compiled by The Rev. Craig A. Ferkenstad, Secretary. https://els.org/wp-content/download/document_archive/synod_reports/report2014.pdf – Viitattu 10.1.2023.
- The Royal Priesthood* (2018). Identity and Mission. A Report of the Commission on Theology and Church Relations. The Lutheran Church—Missouri Synod, September 2018. St.Louis. <https://files.lcms.org/wl/?id=sKchZQJlvrVVAJ6JqTkyqm-W2Fux9NQZo> – Viitattu 10.1.2023.
- Rush, W.G. (1995). Mutual Recognition of Ministries. – D. F. Martensen (toim.), *Concordant of Agreement: Supporting Essays*. Minneapolis: Augsburg, 155–164.
- Ryökäs, E. (2019). Nuortuuko vanhakin uudella käänöksellä? Caspar Zieglerin diakonihistorian englanninnoksen merkitys suomalaiselle virkakeskustelulle. *Diakonian tutkimus* 1, 29–51.
- Saarinen, R. (1994). *Jobdatus ekumeniikkaan*. Helsinki: Kirjaneliö.
- Schubert, A., Knuth, H. C., Grundmann, C. H., Nüssel, F. (2011). “Lutheranism”. – *Religion Past and Present*. First published online: 2011. http://dx.doi.org.ezproxy.uef.fi:2048/10.1163/1877-5888_rpp_COM_13288 – Viitattu 10.1.2023.
- Statement of Lutheran Church – Missouri

- Synod Participants (1991). *“Toward Full Communion” and “Concordant of Agreement”*. Lutheran–Episcopal Dialogue, Serie III. W.A. Norgren, W.G. Rush (toim.). Minneapolis: Augsburg. 115–116.
- Theological Dialogue with Other Christian Church Bodies* (2011). Adopted by the CTCR. September 17, 2011. <https://files.lcms.org/file/preview/F44DF93E-1ADB-45DB-ABDC-D128581EEA15> – Viitattu 14.3.2023.
- Theology and Practice of “the Divine Call”* (2003). A Report of the Commission on Theology and Church Relations of The Lutheran Church—Missouri Synod. February 2003. <http://www.lcms.org/Document.fdoc?src=lc&cid=410> – Viitattu 10.1.2023.
- Today’s Business (2023). *Today’s business: Proposed resolutions 2023*. 68th Regular Convention. The Lutheran Church – Missouri Synod. Milwaukee, WI. <https://files.lcms.org/dl/f/96CA6A38-AB0E-4566-9F7D-E0C7E9A2483E> – Viitattu 2.8.2023.
- Todd, M. (2000). *Authority vested*. A Story of Identity and Change in the Lutheran Church – Missouri Synod. Grand Rapids: Eerdmans.
- Walther, C. F. W. (2012). *The Church & The Office of the Ministry*. A Study Edition. M. C. Harrison (toim.). Saint Louis: Concordia.
- Weinstock, D. (2014). *The Diaconate in the ancient church*. <http://academic.cphblogs.com/new/the-diaconate-in-the-ancient-church/> – Viitattu 16.7.2017.
- Wood, S. K. (2017). The shifting ecumenical landscape at the 2017 Reformation centenary. *Theological Studies* 78(3), 573–595. <https://doi.org/10.1177/0040563917714623>
- Yhdessä kirkon virassa* (1997). Helsinki: Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto.
- Your Gifts, God’s Blessings*. (2022). An annual report to our members. <https://wels.net/annualreport/> – Viitattu 10.1.2023.
- Ziegler, C. (2014). *The Diaconate of the Ancient and Medieval Church*. C. P. Schaum, A. B. Collver III (toim.), Foreword by Matthew C. Harrison. Saint Louis: Concordia.